

1. Utgångspunkt

Bibliotekslagen föreskriver att ”kommuner och landsting ska anta planer för biblioteksverksamheten” (lag 2004:1261).

En biblioteksplan måste hela tiden aktualiseras och revideras. Därför ska detta dokument ses som en *utgångspunkt* för det fortsatta och ständigt pågående arbetet med planeringen av Töreboda kommuns biblioteksverksamhet. Även i ett MTG-samarbete har Töreboda kommun enligt lag ett eget ansvar för sitt biblioteksväsende och dess utveckling.

I denna första plan tycker vi i kultur- och fritidsnämnden att det är angeläget och viktigt att redovisa det underlag som personalen tagit fram vid särskilda studiedagar om biblioteksplanen: styrkor och svagheter; hot och möjligheter; målgrupper: grupper som vi inte når. Vi tycker också att det är viktigt att ingående redovisa den nuvarande verksamheten.

Men allra först vill vi presentera ett antal ”ord om biblioteken” som kan vara vägledande i det fortsatta arbetet – och kanske också en aning uppfordrande och utmanande.

2. Ord om bibliotek

Följande nyckelord om bibliotek och dess verksamhet ger en bild både av personalens vilja att ge god service och allmänhetens rätt att få god service och rätt att få valuta för sina skattepengar:

Information	Läslust	Mötesplats	Välkomnande
Kunskap	Spänning	Gemenskap	Tålamod
IT	Upplevelse	Socialt	Lyhördhet
Utbildning	Bildning	Kontakt	Vänlighet

3. Styrande för biblioteksverksamheten i Töreboda kommun

Följande dokument är styrande för kommunens biblioteksverksamhet:

Bibliotekslagen (SFS 1996:1596 och 2004:1261)

Mål för kultur- och fritidsnämnden (fastställda av kommunfullmäktige 1998-01-26, § 1)

Årlig budget

Årlig verksamhetsplan

Plan för samarbete skola och folkbibliotek

Avtal om skötsel av Centralskolans bibliotek

Samverkan med socialnämnden

Avtal och överenskommelse mellan biblioteken i Mariestad-Töreboda-Gullspång

4. Bibliotekslagen och mål för kommunbiblioteket

Utdrag ur bibliotekslagen och grundläggande mål för biblioteksverksamheten redovisas i detta avsnitt. I övrigt hänvisas till de styrande dokumenten i avsnitt 3 ovan.

4.1 Utdrag ur bibliotekslagen (Lag 1996:1596)

- Varje kommun ska ha folkbibliotek
- På folkbiblioteken ska allmänheten avgiftsfritt få låna litteratur för viss tid.
- Inom grundskolan och gymnasieskolan skall finnas lämpligt fördelade skolbibliotek
- Folk- och skolbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter
- Folk- och skolbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar

4.2 Utdrag ur Mål för kultur- och fritidsnämnden

- Biblioteken ska ha öppet för allmänheten på de mest efterfrågade tiderna
- Barns och ungdomars läsning stimuleras
- Funktionshindrade får tillgång till media och information
- Studerande får hjälp att finna media lokalt eller genom fjärrlån

4.3 Utdrag ur Verksamhetsplan för 2006

Följande rubriker finns i kommunbibliotekets verksamhetsplan:

- Öppethållande
- Media
- IT
- Barn- och ungdomsverksamhet
- Service till studerande
- Uppsökande biblioteksverksamhet
- Verksamhet för invandrare
- Läs- och skrivstationen/Open Media
- Övrig verksamhet

5. Organisation och budget

Kommunbiblioteket är en del av kultur- och fritidsnämndens ansvarsområde. Kommunbiblioteket ansvarar även för Töreboda centralskolas bibliotek enligt särskild överenskommelse mellan kultur- och fritidsnämnden och barn- och utbildningsnämnden. Kanalskolan betalar för bibliotekarietjänster i mycket begränsad omfattning. Socialnämnden ersätter kommunbiblioteket för social biblioteksverksamhet och för biblioteksservice till flyktingar/invandrare inom kommunen.

Kommunbiblioteket har ingen bibliotekschef. Det ingår f n i kultur- och fritidschefens tjänst att även vara enhetsansvarig för biblioteksverksamheten. Biblioteket har två heltidstjänster som bibliotekarier och fyra deltidstjänster för biblioteksassistenter. Dessutom finns en deltidstjänst som läs- och skrivtekniker. Sammanlagt har kommunbiblioteket 5,5 tjänster för hela biblioteksverksamheten i Töreboda kommun.

Verksamhet bedrivs på bibliotek i Töreboda, Moholm och Älgårås, och dessutom ansvarar kommunbiblioteket för Centralskolans bibliotek och för Björkängens bibliotek, dvs fem lokaler.

Kommunbibliotekets bruttobudget, inkl. intäkter och kapitalkostnader, uppgår 2006 till 3 173 tkr. Intäkterna beräknas till 365 tkr och kapitalkostnaderna till 74 tkr. Nettobudgeten (rambudgeten) för kommunbiblioteket 2006 blir därför 2 734 tkr.

6. Nuvarande verksamhet

6.1 Öppethållande

Basverksamheten för kommunbiblioteket är tillgängligheten för allmänheten, dvs öppethållandet. Totalt har de tre allmänna biblioteken öppet 56 timmar i veckan, utom ca 10 veckor under sommarmånaderna då öppethållandet är begränsat.

Dessutom ska personalen hålla öppet vissa tider på Centralskolans bibliotek och Björkängens bibliotek.

Målsättning: Utökade öppettider på huvudbiblioteket och på biblioteken i Moholm och Älgårås.

6.2 Media

En basverksamhet vid sidan av öppethållandet är inköp, iordningställande, översyn och gallring av media. Detta är ett omfattande arbete som måste skötas kontinuerligt.

Målsättning: En gemensam medieplan för biblioteken i Mariestad-Töreboda-Gullspång utarbetas.

6.3 Barn- och ungdomsverksamheten

Barn och ungdomar prioriteras. Målet är att nå alla barn och ungdomar i kommunen och att barn så tidigt som möjligt ska komma i kontakt med böcker för att stärka språkutvecklingen, stimulera fantasin, öka ordförrådet m m. Ett gott samarbete med vissa förmedlare är oerhört viktigt i detta sammanhang. Föräldrar, lärare, förskolepersonal och distriktssköterskor är de viktigaste förmedlarna.

En plan finns för det kontinuerliga arbetet i de olika åldersgrupperna:

- I samarbete med barnhälsovården inbjuds föräldrarna till barn i åldern 6 mån.-1 år med sina barn till en träff på biblioteket med visning, information om läsning och språkutveckling, boktips och utdelning av gåvoboken "Barnens första bok".
- Alla 6-åringar i förskolegrupperna inbjuds till biblioteket för visning m m och de får då ett eget lånekort.
Inför detta besök får barnen en informationsfolder med sig hem till föräldrarna.
- I årskurs 3 och 4 kommer barnbibliotekarien på besök till samtliga klasser och har s k bokprat. Syftet är att stimulera till läsning genom att presentera ett antal böcker.
- I årskurs 6 inbjuds alla klasser gruppvis till biblioteket för bibliotekskunskap då eleverna får lära sig att söka i vår datakatalog och hitta i hyllorna m m.
- Förutom dessa riktade insatser ges service i form av iordningställande av olika typer av boklådor till skolor och förskolor, service till barn med lässvårigheter i form av talbokslån m m. På efterfrågan har vi även andra visningar och bokprat.

Sagostunder anordnas om antalet barn är tillräckligt stort för att bilda en grupp.

Målsättning: Att fortsätta att bedriva läsfrämjande och lässtimulerande verksamhet i nära samarbete med skola och förskola.

6.4 Social biblioteksverksamhet

Den sociala biblioteksverksamheten vill nå dem som inte själva kan komma till biblioteket och ge service till dem som har svårt att läsa vanliga böcker

- Bokronder på servicehus och sjukhem
- Boken kommer på efterfrågan (hembesök och genom posten)
- Inköp och utlån av talböcker
- Fjärrlån av talböcker
- Personlig service (med hjälp av urval) till alla talbokslåntagare som så önskar
- Utlån och marknadsföring av talboksspelare, talböcker och Bok & Daisy till skolorna.
- Utlån av talboksspelare
- Samarbete med kommunens synkonsulent
- Boklådor till sjukhem, mottagningar, mm
- Läscaféer för omsorgstagare i samarbete med socialförvaltningen

Målsättning: Mer marknadsföring av Boken kommer och talböcker.

6.5 Service till studerande

Service till studerande på alla nivåer

- Det egna mediebeståndet av böcker, tidningar, tidskrifter. Samarbetet med Mariestad och Gullspång ökar tillgången till titlar
- Tillgång till studieplatser
- Fjärrlån
- E-böcker
- Biblioteksundervisning
- Hjälp med informationssökning
- Tillgång till Internet och ordbehandling
- Tillgång till databaser/nätjänster
- Läs- och skrivstationen

Målsättningar:

Införa och marknadsföra tjänsten ”boka en bibliotekarie” där man tillsammans med låntagaren kan göra mer omfattande informationssökningar.

Att erbjuda låntagarna en kort introduktion till internet och informationssökning.

6.6 IT

Gemensamt biblioteksdatasystem i MTG

Töreboda, Mariestad och Gullspång har ett gemensamt biblioteksdatasystem, Libra.

Vår gemensamma mediekatalog finns på internet.

Fördelarna med samarbetet är många: ekonomiska, tillgång till större mediebestånd, ett lånekort gäller i alla tre kommunerna, arbetsbesparande när det gäller katalogisering, mm, en större arbetsgemenskap med fler kollegor, etc.

Tryckt material och talböcker lånas (i stort sett) fritt mellan biblioteken.

För att allt ska fungera krävs ett nära samarbete och att låneregler och många biblioteksrutiner samordnas.

Gemensamma personalmöten för alla tre kommunerna två gånger om året.

Gemensamma utbildningar.

Målsättning: En gemensam medieplan för MTG-biblioteken för att vi ska använda våra gemensamma resurser ännu bättre.

Webboteket

En gemensam webbplats för biblioteken i Mariestad, Töreboda och Gullspång. Här finns:

- Tips för informationssökning (vägledning)
- Resurser för informationssökning: våra databaser och en urval användbara internet-länkar
- en digital frågelåda
- Länkar till utbildningsresurser lokalt och nationellt
- Våra e-böcker

Databaser

Biblioteket abonnerar på ett 10-tal databaser, svenska och engelskspråkiga.

- Uppslagsverk
- Artiklar i dagstidningar och tidskrifter
- Biografier och litteraturlexikon
- Länder
- Fonder och stipendier

Databaser för släktforskare

Målsättning:

Mer marknadsföring, fortsatt internutbildning av personalen, utbildning av låntagarna.

Internet

På huvudbiblioteket finns 4 publika arbetsplatser för internet. På tre av dess har man även tillgång till ordbehandling och andra office-program. (arbetsplatsernas fysiska utformning behöver ses över). Det finns även en läs- och skrivstation med specialanpassade program som hjälper funktionshindrade att läsa, skriva och lyssna. På läs och skrivstationen kan IT-tekniken och bibliotekets information göras tillgängliga för alla. Läs- och skrivstationen kan även användas av studerande som behöver avskildhet och längre tid vid datorn.

Hemsidan

Ansvar för hela förvaltningens hemsidor ligger på biblioteket.

Målsättning: Hålla dem mer aktuella och "levande" genom att bli bättre på att lägga ut nyheter, etc. Det måste bli lätt att via kommunens hemsida finna uppgifterna om biblioteket.

6.7 Läs- och skrivstationen/Open Media

På biblioteket i Töreboda finns en dator med program som gör biblioteket tillgängligt för alla. Datorn har specialanpassade program för synskadade, dyslektiker och människor med andra funktionshinder. Datorn kan förstora texten på dataskärmen och den kan träna på att stava och läsa genom specialprogram. Det är möjligt att lyssna på talsyntes som läser upp skriven text. Det finns även möjlighet att använda punktskriftsdisplay och skriva ut dokument i punktskrift. Det finns förstöringskamera för texter och bilder.

Målsättning: Att fortsätta den intensiva marknadsföringen av läs- och skrivstationen.

6.8 Service till släktforskare

För släktforskarna finns:

- Tre läsapparater för mikrofilm (en av dessa tillhör Töreboda släktforskarförening). Vid behov kan vi också ta fram läsare för rullfilmer.
- En dator med tillgång till internet och databaser för släktforskare (Genline, Arkion). Här finns också flera CD-romskivor som tillhör släktforskarföreningen.
- Mikrokort med kyrkoarkivalier för Töreboda kommun. (även gamla rullfilmer finns) Släktforskarföreningen har kompletterat så att det finns mikrokort för hela norra Skaraborg.
- Litteratur om släktforskning

Samarbetet med Töreboda släktforskarförening fungerar mycket bra. De deponerar mycket av sitt material (CD-romskivor, mikrofilm, tidskrifter, mm) på biblioteket. Släktforskarföreningen har tillgång till släktforskaravdelningen och bibliotekets personalrum för kurser och möten. Släktforskarutrymmena är små och dåligt handikappanpassade, men som bibliotekets lokaler nu är utformade är det svårt att hitta en bättre lösning.

6.9 BRO-samverkan

Medverkan i BRO, Bibliotek i R-Området.

11 kommunbibliotek i Skaraborg och högskolebiblioteket i Skövde samarbetar sedan 2004. BRO vill samla biblioteken kring en gemensam vision: Bibliotek är KUL – Kultur – Utveckling – Lärande. Genom att stå till tjänst med information och omvärldsbevakning till enskilda, till andra kommunala förvaltningar och till intressegrupper av olika slag kan biblioteket bidra till det lokala samhällets utveckling.

En gemensam målsättning för alla BRO-biblioteken är:

- Alla bibliotek har datorarbetsplatser med specificerad utrustning
- Alla bibliotek har en särskild utvecklings/lärande-hylla med tryckta medier (aktuell litteratur, broschyrmaterial, etc.)
- Alla bibliotek skapar därigenom en i biblioteksrummet väl synlig och åtkomlig avdelning
- Alla bibliotek har en särskilt ansvarig bibliotekarie med intresse för och kunskap om utvecklingsfrågor
- Alla bibliotek ställer upp på och bidrar till en gemensam marknadsföring under gemensam logga
- Alla bibliotek marknadsför och utvecklar servicen inom utveckling och lärande på webb, i egen regi eller tillsammans med andra bibliotek.

BRO vill också utveckla arbetsgemenskap och samarbete i konkreta frågor som gemensamt lånekort (genomförs 2006), gemensamma inköpsavtal för medier och tjänster, en gemensam webb-plats, mm. Viktigt är också samarbetet med högskolebiblioteket i Skövde. Regelbundna träffar med utbildning och diskussioner på högskolan planeras.

(BRO har finansierats genom medel från Finansdepartementet och Västra Götalandsregionens kulturnämnd. De deltagande biblioteken har bidragit med en mindre summa, baserad på antalet kommuninvånare. Projektpengarna har bl a använts till en projektledare anställd på halvtid. Pengarna är nu slut, men samarbetet fortsätter och en ledningsgrupp arbetar med att hitta nya finansieringsmöjligheter.)

6.10 Övrig verksamhet

På Töreboda bibliotek finns både bildarkiv och föreningsarkiv. Med mycket begränsade medel ska dess verksamheter skötas och vara tillgängliga.

Bildarkivet bilder används i ökande omfattning av föreningar och enskilda för utställningar och dokumentation i bokform och på film. Den största delen av bildarkivets bilder finns tillgängliga i en dator i omedelbar närhet av arkivet.

I föreningsarkivet har för närvarande ca 30 föreningar sina handlingar. Dessutom finns arkivalier från ca 10 föreningar, som upphört.

Målsättning:

Personal som får tid att sköta bildarkivet, framför allt att samla in och ta hand om bilder från dagens samhälle.

7. Analys av nuvarande verksamhet

Bibliotekspersonalen har granskat sin verksamhet utifrån olika aspekter och kommit fram till följande resultat.

7.1 Styrkor och svagheter

Bibliotekspersonalen har gjort en s k swot-analys, dvs försökt att beskriva styrkor och svagheter inom biblioteksverksamheten enligt nedan:

Styrkor

Öppettiderna/tillgänglighet i alla tätorterna
Flexibilitet
Förtroende hos allmänheten
Kunnighet/professionalism
Mångsidighet
Bibliotekssamarbetet inom MTG
Fjärrlåne-servicen
Bemötandet
Mångkulturellt
Bibliotekens lägen

Svagheter

Öppettiderna, bl a stängt på helgerna
Tekniken
Bristande möjlighet att påverka
Bristande möjlighet att skaffa nya media
För lite kompetensutveckling
Organisationen
Ingen informationsdisk
Brist på studierum
Möbleringen/inredningen av Hb
Brist på hörsal

7.2 Hot och möjligheter

Bibliotekspersonalen har även analyserat hot mot och möjligheter för kommunens bibliotek.

Hot

Digital litteratur
Informationsflödet och –mängden

Den kommunala ekonomin/
skatteintäkterna
Nedläggning av små skolor och
därmed filialbibliotek

Möjligheter

Digital litteratur
Förmåga att systematisera
informationsflödet och –mängden
Lots i IT-samhället
Filialernas läge inne i skolor

Biblioteken i demokratins tjänst
Stigande bokintresse

7.3 Målgrupper

Bibliotekens viktigaste målgrupper är:

Allmänheten

Barn och ungdomar

Studerande på olika nivåer

Funktionshindrade

Äldre=65+

7.4 Vilka når vi inte

Biblioteken når inte följande grupper - i varje fall inte i den omfattning som vi kunde önska:

Människor med läs- och skrivsvårigheter (dyslektiker)

Medelålders män och kvinnor ”i karriären”

Anställda i kommunala förvaltningar

8. Försök till framtidsvision/Biblioteket om 10 år

Den ansvariga nämnden måste tillsammans med personalen granska analysen av den nuvarande verksamheten. Hur kan biblioteket förstärka nuvarande verksamhet? Hur kan biblioteket anpassa sin verksamhet till en föränderlig omvärld och nya förväntningar och krav? Hur kan biblioteket nå nya grupper utan att glömma bort sina trofasta brukare? Hur kan biblioteket vinna förtroende och respekt hos medborgarnas företrädare, de folkvalda politikerna? Dessa och många andra frågor måste diskuteras inom nämnden vid planeringen av biblioteksverksamheten.

Vår framtidsvision är

- Utökade öppettider på huvudbiblioteket – t ex öppna kl. 10.00 varje dag, ha öppet till 19.00 varje vardagskväll samt öppet på söndagar med mindre evenemang såsom sagostunder, föreningsaktiviteter osv.
- Ökat öppethållande på biblioteken i Moholm och Älgårås
- Självutlåning
- Särskild informationsdisk på huvudbiblioteket
- Mer marknadsföring av boken-kommer och talböcker
- Införa och marknadsföra tjänsten ”boka en bibliotekarie ”
- Gemensam medieplan för biblioteken inom MTG-området
- Bättre publika dataarbetsplatser, bl a en arbetsplats i avskildhet (studiecell). Tillgång till scanner, färgskrivare m m.
- Bättre kompetensutveckling för alla bibliotekspersonal; möjlighet att delta i både interna och externa utbildningar.
- Nya medier: mp3-böcker
- Flera aktiviteter för barn såsom sagostunder och teater.
- Större lokaler för släktforskarna.
- Utveckla kommunens hemsida så att det blir enkelt att hitta uppgifter om biblioteket, bibliotekskatalogen m m.

9. Övergripande biblioteksplan för Töreboda kommun

Ålder	Verksamhet	Bibliotek*	Ansvarig nämnd
0-6 år	Stärka barns språkutveckling bl a genom samarbetet med förskola och BVC	Kommunbiblioteket	Kultur- och fritidsnämnd
6-16	Grundskolan Vara ett redskap i skolans pedagogiska och lässtimulerande arbete	Skolbiblioteken på varje skola och kommunbiblioteket	Barn- och utbildningsnämnd o. kultur- och fritidsnämnd
16-	Gymnasieskolan och KomVux Vara ett redskap i skolans pedagogiska arbete i ungdomsskolan resp i det livslånga lärandet	Kommunbiblioteket	Barn- och utbildningsnämnd o kultur- och fritidsnämnd
0-110	Den lärande människan/Det livslånga lärandet. Litteraturupplevelse. Information. Kunskap.Handledning. Vägledning.	Kommunbiblioteket	Kultur- och fritidsnämnd i samarbete med barn- och utbildningsnämnd
0-110	Kommunbibliotekets särskilda tjänster till vissa grupper med särskilda behov	Kommunbiblioteket	Kultur- och fritidsnämnd i samverkan med socialnämnd

* Med kommunbibliotek avses här biblioteken i Töreboda, Moholm och Älgårås samt Björkängens bibliotek.